

Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi
(TÜGAM)

Kavram Analizi:
Geri İtme
(*Push Back*)

Şevval Nur Acuner

2026/05

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org

GERİ İTME (PUSH BACK)

(2026/05)

YAZAR:

Şevval Nur Acuner

TÜRKİYE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (TÜGAM)

GRAFİK TASARIM:

Ruha Medya A.Ş.

E ISBN:

978-625-5830-34-0

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 11

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak

sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

İçindekiler

Giriş	2
Geri İtme ile Sıklıkla Karıştırılan Kavramların Ayrımı ve Geri Göndermeme İlkesi	3
Geri İtme Uygulamalarının Sınıflandırılması	5
Sonuç	8
Kaynakça	9

Giriş

Geri itme uygulamaları, sığınmacıların veya düzensiz göçmenlerin sınırda veya sınırı geçtikten sonra bireysel değerlendirme yapılmaksızın, sistematik ve toplu biçimde, çoğu zaman zor kullanılarak ve hukuka aykırı şekilde başka bir uluslararası sınırın ötesine gönderilmeleri olarak tanımlanabilir. Geri itme uygulamaları, sığınmacıların sığınma başvurusunda bulunma imkânını ortadan kaldırarak geri gönderme yasağını, işkence ve kötü muamele yasağını, etkili başvuru hakkını ve toplu sınır dışı yasağını ihlal edebilen çok boyutlu insan hakları ihlallerine yol açmaktadır. (TİHEK, 2022, s. 74).

Geri itme uygulamaları son yıllarda özellikle Avrupa Birliği'nin dış sınırlarında yaygınlık kazanarak yoğun biçimde tartışılan bir uygulama hâline gelmiştir. 2024 yılına ilişkin raporlara göre Avrupa dış sınırlarında bir yıl içerisinde en az 80.865 geri itme vakası kaydedilmiş olup bu sayı günlük ortalama 221 uygulamaya karşılık gelmektedir. Her ne kadar bu veriler yalnızca deniz sınırlarına özgü olmasa da geri itme pratiklerinin münferit olaylar olmaktan çıkıp sistematik bir nitelik kazandığını göstermektedir (11.11.11 raporu, 2025).

Geri İtme ile Sıklıkla Karıştırılan Kavramların Ayrımı ve Geri Göndermeme İlkesi

Geri itme ile sıklıkla karıştırılan sınır dışı etme ve geri çevirme kavramları arasındaki farklar ile bu uygulamaların geri göndermeme (non-refoulement) ilkesiyle ilişkisi ortaya konulmaktadır.

Sınır dışı etme, bir devletin ülkesel egemenlik hakkına dayanarak, kendi toprakları içinde bulunan bir yabancıyı kamu düzeni veya güvenliği gibi gerekçelerle ülke sınırları dışına çıkarmasıdır. Buna karşılık geri çevirme, sadece sınırda veya sınır geçiş kontrollerinin yapıldığı sınır kapılarında meydana gelir. Geri çevirmenin gerçekleşebilmesi için, ülkeye düzenli giriş için gerekli olan kontrollerin gerçekleştirilmiş olması ve ilgilinin bu kontroller kapsamında, giriş için gerekli şartları taşımadığının tespit edilmiş olması gerekmektedir (İlhan, 2023, s. 281). Geri itme ise, kişilerin ülke sınırına ulaşmış olmalarına rağmen bireysel durumları incelenmeden ve sığınma prosedürlerine erişim imkânı tanınmadan fiilen sınır dışına çıkarılmalarıdır; bu yönüyle hukuki bir işlemde ziyade usuli güvenceleri ortadan kaldıran fiili bir uygulama niteliği taşır (Köksal, 2020, s. 134). Hatta çoğu zaman şiddet iddialarına konu olan, kayıt dışı ve ani operasyonlar niteliği gösterebilmektedir.

Geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi ise, bir sığınmacı veya mültecinin, zulüm, işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye maruz kalma veya yaşam hakkının ciddi biçimde tehlikeye girme riski bulunan bir ülkeye herhangi bir şekilde gönderilmesini yasaklayan, uluslararası mülteci hukuku ve insan hakları hukukunun temel ilkelerinden biridir (Kohan, 2025, s. 3-4). Kişinin sınır dışı edilmesi, sınırda geri çevrilmesi veya geri itilmesi, farklı hukuki nitelik ve usullere tabi uygulamalar olmakla birlikte, tümü bakımından geri göndermeme ilkesinin çizdiği sınırlar geçerlidir. Bu kapsamda, söz konusu uygulamalardan herhangi biri sonucunda kişinin işkence, kötü muamele veya yaşam hakkına yönelik ciddi bir riskle karşılaşacağı bir ülkeye gönderilmesi, işlemin türünden bağımsız

olarak geri göndermeme ilkesinin ihlali anlamına gelir ve hukuka aykırılık doğurur. Bu doğrultuda, sınır dışı etme ve geri çevirme işlemleri, geri göndermeme ilkesine uygunluk ve usuli güvencelere riayet edilmesi koşuluyla hukuka uygun olarak gerçekleştirilebilir. Buna karşılık geri itme uygulamaları, bireysel değerlendirme ve sığınma prosedürlerine erişim imkânı tanımaksızın gerçekleştirilmesi nedeniyle bu güvenceleri ortadan kaldırmakta ve bu yönüyle kural olarak hukuka aykırı kabul edilmektedir.

Geri İtme Uygulamalarının Sınıflandırılması

Geri itme uygulamaları hem mekânsal bağlama (kara, deniz, transit alan) hem de müdahalenin icra biçimine (doğrudan veya vekaleten) göre sınıflandırılabilir. Bununla birlikte, deniz ve kara yoluyla gerçekleştirilen geri itme uygulamaları ile vekaleten (push-back by proxy) geri itme pratikleri, uygulamada daha yoğun şekilde gerçekleştirmeleri ve güncel tartışmaların merkezinde yer almaları nedeniyle ayrı ayrı ele alınacaktır. Deniz yoluyla geri itme, denizde yakalanan veya durdurulan göçmen teknelerinin herhangi bir bireysel inceleme yapılmaksızın ve güvenli bir limana çıkarılmadan geri çevrilmesidir. Bu uygulama çoğu zaman botların yakıtına el konulması, motorlarının çalışamaz hâle getirilmesi ya da tehlikeli manevralarla açık denize sürüklenmeleri şeklinde gerçekleşmektedir (Yüksel & Akdoğan, 2023, s. 79). Deniz yoluyla geri itme uygulamaları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) müdahalelerin orantılılığı ile sığınma hakkı, yaşam hakkı ve işkence yasağına ilişkin içtihadıyla bağdaşmamaktadır. Nitekim Hirsi Jamaa and Others / İtalya kararında mahkeme ilk kez, devletlerin açık denizde fiilî kontrol kurdukları kişiler bakımından da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında sorumlu olduklarını ve bu kişileri toplu olarak sınır dışı edemeyeceklerini ortaya koymuştur (ECTHR, 2012, para. 169).

Bununla birlikte bazı saha raporlarında, deniz yoluyla Samos Adası'na ulaşan ve aralarında kadınlar, çocuklar ile engelli bir kişinin de bulunduğu göçmenlerin karaya çıktıktan sonra kamp alanına ulaşmadan sivil kıyafetli kişiler tarafından durduruldukları belirtilmektedir. Bu anlatımlarda, kişilerin gözden uzak bir yerde darp edildikleri, silahla tehdit edildikleri, pasaport, kimlik, para, ilaç ve telefonlarına el konulduğu; özellikle Yunanistan'a ayak bastıklarını belgelememeleri için telefonlarının toplandığı ifade edilmektedir. İltica taleplerinin alınmadığı, akabinde limana götürülerek tekneyle Türkiye kara sularına bırakıldıkları ve daha sonra Türk sahil güvenlik unsurlarınca kurtarıldıkları aktarılmaktadır. (HREIT, 2022, s. 37). Bu tür uygulamalar, fiilî kontrol altında bulunan kişilerin bireysel durumları incelenmeksizin geri gönderilmeleri nedeniyle AİHM içtihadı ve geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi bakımından ciddi hukuki sorunlar doğurmaktadır.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen doğrudan geri itme uygulamalarının yanı sıra, son yıllarda vekaleten geri itme pratiklerinin giderek daha yaygın hale geldiği görülmektedir. Vekâleten geri itme, hedef ülkenin, sığınmacıların kendi topraklarına ulaşmasını engellemek amacıyla, iş birliği yaptığı partner ülkeler aracılığıyla bu kişilerin hareketini sınırlandırmasını veya denizde yakalanarak geri götürülmelerini sağlamasıdır (Kapogianni et al., 2025, s. 2). Literatürde sıklıkla “pull-back” (geri çekme) olarak da adlandırılan bu uygulama, göç kontrolünün dışsallaştırılması bağlamında değerlendirilmekte ve uluslararası hukuk açısından oldukça tartışmalı bir nitelik taşımaktadır (Ciliberto, 2018, s. 489). Göç kontrolünün dışsallaştırılması (externalisation), devletlerin sınır yönetimi ve göç denetimi faaliyetlerini kendi ülke sınırlarının dışına taşıyarak üçüncü devletler aracılığıyla yürütmelerini ifade eder. Bu bağlamda bazı devletler, sınır yönetimi ve göç denetimi faaliyetlerini üçüncü ülkelerle yaptıkları iş birliği düzenlemeleri aracılığıyla kendi sınırları dışına taşımaktadır. Sınırların dışsallaştırılması olarak ifade edilen bu yaklaşım, çoğu durumda vekaleten geri itme uygulamalarının hukuki ve politik zeminini oluşturmaktadır. Bu mekanizma, devletlerin geri itme sonucunu doğrudan kendi makamları eliyle değil, üçüncü devletler aracılığıyla dolaylı biçimde üretmelerine imkân tanımaktadır (NIJC & FWD.us, 2021, s. 1). Vekaleten geri itme uygulamalarının en somut örneklerinden biri 2 Şubat 2017 tarihli İtalya–Libya Mutabakatı’dır. Mutabakat kapsamında İtalya, Libya sahil güvenliğine teknik, finansal ve operasyonel destek sağlayarak, göçmenlerin Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaşmadan önce durdurulmasını hedeflemiştir. Bu çerçevede Libya makamları, kendi karasularında veya açık denizde göçmen teknelerini yakalayıp bu kişileri Libya’ya geri götürmekte; böylece geri itme fiili, hedef ülke olan İtalya yerine üçüncü bir devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu tür iş birliği mekanizmaları, göçmenlerin hedef ülke topraklarına ulaşmasını fiilen engellerken, aynı zamanda geri gönderme işleminin doğrudan hedef devlet tarafından gerçekleştirilmemesi nedeniyle uluslararası hukuk bakımından sorumluluğun tespiti konusunda önemli belirsizlikler yaratmakta ve bir hesap verebilirlik boşluğuna yol açmaktadır (Ciliberto, 2018, s. 489-491).

Vekâleten geri itmenin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından, S.S. ve Diğerleri / İtalya kararının incelenmesi önem taşımaktadır. S.S. ve Diğerleri / İtalya davasına konu olan olay, 6 Kasım 2017 tarihinde Akdeniz’de gerçekleştirilen bir arama-kurtarma operasyonu sırasında meydana gelmiştir. İtalya’nın Arama Kurtarma Koordinasyon Merkezi (AKKM), batmak üzere olan bir tekneye müdahale edilmesi için Libya Sahil Güvenliği dâhil çeşitli unsurları bölgeye yönlendirmiş; operasyon kapsamında göçmenlere ilk müdahale Libya Sahil Güvenliği tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak müdahale sırasında yaşanan düzensizlikler ve engellemeler nedeniyle çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş, kurtarılanların bir kısmı ise Libya’ya geri götürülmüştür (Türkdoğan & Duran, 2025, s. 1437-1439). AİHM, S.S. ve Diğerleri / İtalya kararında, başvuruçuların İtalya’nın değil Libya makamlarının fiilî kontrolü altında bulunduğunu belirterek AİHS anlamında yargı yetkisinin kurulmadığı sonucuna ulaşmış ve başvuruyu kabul edilemez bulmuştur (S.S. and Others v. Italy, 2025). Olayın dikkat çekici yönü, operasyonun Libya makamları tarafından yürütülmesine rağmen, İtalya’nın teknik, finansal ve operasyonel destek sağladığı, ayrıca koordinasyon sürecinde aktif rol oynadığı iddialarıdır (Türkdoğan & Duran, 2025, s. 1437-1439). Literatürde bu tür durumlar çoğunlukla vekaleten geri itme olarak adlandırılmaktadır (Kapogianni et al., 2025, s. 2). Zira, somut olayda geri itme sonucu, Libya makamları tarafından gerçekleştirilmiş olsa da İtalya’nın operasyonun planlanması, yönlendirilmesi ve

desteklenmesindeki rolü dikkate alındığında sürecin oluşumunda belirleyici bir konumda bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu durum, devletlerin göç yönetimini üçüncü devletler aracılığıyla yürütmeleri suretiyle geri itme sonuçlarını doğrudan üstlenmeksizin gerçekleştirmelerine ve bu yolla insan hakları sorumluluğundan kaçınmalarına imkân tanıyan bir hukuki boşluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (de:border collective, 2025).

Sonuç

Geri itme uygulamaları, bireysel inceleme ve usuli güvencelerden yoksun biçimde gerçekleştirilmeleri nedeniyle uluslararası koruma hukukunun temel ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Özellikle geri göndermeme ilkesi, etkili başvuru hakkı ve toplu sınır dışı yasağı bakımından ciddi ihlal riskleri doğurmaktadır.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen doğrudan geri itmeler ile sınırların dışsallaştırılması yoluyla ortaya çıkan vekâleten geri itme uygulamaları birlikte değerlendirildiğinde, geri itmenin münferit olaylardan ziyade giderek kurumsallaşan bir sınır politikası hâline dönüştüğü görülmektedir. Bu gelişme, geri itme uygulamalarında devlet sorumluluğunun nasıl belirleneceği sorununu da beraberinde getirmektedir. Nitekim 2025 tarihli S.S. ve Diğerleri / İtalya kararında benimsenen dar yetki yaklaşımı, bu tür uygulamalarda sorumluluğun sınırlandırılması yönünde bir eğilime işaret etmektedir. Bu çerçevede geri itme uygulamaları, yalnızca göç yönetimine ilişkin bir araç olmanın ötesine geçerek, uluslararası insan hakları hukukunun etkinliği ve sınırları bakımından daha geniş bir tartışma alanına işaret etmektedir.

Kaynakça

11.11.11 raporu. (2026, 24 Şubat). 80 000 illegale ‘pushbacks’ aan Europese buitengrenzen: “ICE-geweld komt ook hier voor”. 11.be. <https://11.be/expert/80000-illegale-pushbacks-aan-europese-buitengrenzen-ice-geweld-komt-ook-hier-voor>

de:border collective. (2025, June 12).

Joint press release: ECtHR judgment on Italy–Libya “pullback” policy—S.S. and Others v. Italy. <https://debordercollective.org/updates/joint-press-release-judgment-ss-italy/>

European Court of Human Rights. (2012). Hirsi Jamaa and Others v. Italy (Application No. 27765/09) [Judgment]. HUDOC. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109231>

Giulia Ciliberto (2018), “Libya’s Pull-Backs of Boat Migrants: Can Italy Be Held Accountable for Violations of International Law?” The Italian Law Journal, 4(2), 489–524. <https://theitalianlawjournal.it/data/uploads/4-italj-2-2018/489-ciliberto.pdf>

Human Rights and Equality Institution of Türkiye. (2022). The report on evaluation of push-back actions against asylum seekers and irregular migrants from a human rights perspective. HREIT. <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1668177343.pdf>

İlhan, C. (2023). Yabancıların sınır dışı işlemi ve hukuki değerlendirmesi. Danıştay Dergisi, (156), 277-306. <https://dergi.danistay.gov.tr/documents/candanilhan..pdf>

- Kapogianni, V., Mutsvara, S., & Xanthopoulou, E. (2025). Border externalisation: Pullback and pushback practices (RLI Policy Brief). Refugee Law Initiative. <https://rli.sas.ac.uk/sites/default/files/RLI%20Policy%20Brief%20-%20Border%20Externalisation%20Pullback%20and%20Pushback%20Practices%20.pdf>
- Kohan, M. A. (2025). Geri göndermeme ilkesi (non-refoulement): Kavram analizi (2025/2). Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi (TÜGAM).
- Köksal, T. D. (2020). Avrupa Birliği sınırlarının korunması yolu olarak “geri itmeler” ve pandemi sonrası için değerlendirme. EURO Politika, 4(2), 125–140. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1384672>
- National Immigrant Justice Center, & FWD.us. (2021). Pushing back protection: How offshoring and externalization imperil the right to asylum. https://immigrantjustice.org/wp-content/uploads/2025/05/Offshoring-Asylum-Report_Chapter1.pdf
- S.S. and Others v. Italy, App. No. 21660/18 (European Court of Human Rights, 2025).
- Türkdoğan, M. A., & Duran, H. (2025). Geri göndermeme ilkesinin ülke dışı uygulanması sorunu: Denizlerdeki sığınmacılara yönelik devlet müdahaleleri üzerinden bir değerlendirme. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 29(3), 1409–1454. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1627791>
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). (2022). Sığınmacılar ve düzensiz göçmenlere yönelik geri itme eylemlerinin insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi (Rapor). Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. <https://www.tihok.gov.tr/siginmacilar-ve-duzensiz-gocmenlere-yonelik-geri-itme-eylemlerinin-insan-haklari-perspektifinden-degerlendirilmesi-raporu>
- Yılmaz Yamaç, Z. (2025). AİHM içtihadında egemenlik, karşı-kamusalılık ve ekosistem mekânı olarak siber alan. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 16(63), 411–448.
- Yüksel, C., & Akdoğan, C. (2023). Uluslararası deniz hukuku ve insan hakları hukuku bağlamında geri itme uygulamalarının değerlendirilmesi. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2023(1), 43–88. https://unis.gop.edu.tr/app_files/2025/12/Yayin_Pdf_58019_3483c535.pdf

daha fazla bilgi için

[/goc_vakfi](#)

[/gocarastirmalarivakfi](#)